

Het is 2020 en in heel Nederland is de stand van de Paapjes dramatisch gekelderde. In héél Nederland? Nee! Op een paar plekken in Drenthe en Friesland houden enkele honderden vogels moedig stand! Samen met Sovon en Stichting Bargerveen onderzoekt zelfstandig bioloog Herman van Oosten (Zutphen, 1978) wat het is dat de vogels hier nog op de been houdt.

Wat wil het Paapje?

Sovon-Nieuws jaargang 33 (2020) nr 3

Het aantal herkenningpunten in een 'Paapjesbolwerk' binnen het Nationaal Park Drents-Friese Wold is beperkt. Een plukje eikenbomen aan de rand, her en der wat dode berken, een vennetje in het midden en een karrespoor er dwars doorheen, dan heb je het wel gehad. Voor de rest is het vooral een groot, open veld met heide en graspolen. En vogels! Op verschillende plekken zingen Geelgorzen de opening van de Vijfde Symfonie van Beethoven, twee opgewonden Koekoeken strijden bubbelend en overslaand om een territorium en ergens onzichtbaar trompetteren twee Kraanvogels naar hun jong. Maar met die markeringspunten vind je geen nesten van Paapjes terug. 'Ik kan hier echt niet zonder mijn gps', beaamt Herman van Oosten dan ook, wanneer we het terrein betreden.

Het eerste nest dat Van Oosten checkt, noemt hij vreemd genoeg 'bijzonder opvallend'. Een pol gras met aan de basis een gat dat net groot genoeg is om zes jonge vogels met de hand naar buiten te halen, meer is het niet. 'Maar meestal zijn de nesten nog een stuk beter verstopt!' Erg veel werk hebben de vogels zo op het eerste gezicht ook niet van hun nest gemaakt, al is Van Oosten het daar hardgrondig mee oneens. 'De binnenkant is met alleen wat strootjes inderdaad sober, maar aan de buitenkant is dit toch echt een prachtig geweven nest voor wie er oog voor heeft! Roodborsttapuiten broeden ook in dit soort nestjes op de grond. Die maken er net wat meer van. Die bekleden het nest nog met wat zacht mos aan de buitenkant en veel haar binnenin', weet Van Oosten.

Het zal niet de eerste keer zijn deze ochtend, dat Van Oosten de vergelijking trekt tussen de Roodborsttapuit en het Paapje. Want waarom lijken deze twee vogels zo ontzettend op elkaar en leven ze zo verschillend? En vooral: waarom zit de Roodborsttapuit in de lift en keldert de stand van de Paapjes jaar op jaar? Met die vraag in het achterhoofd is Van Oosten, samen met onderzoekers van Sovon en Stichting Bargerveen, op pad gestuurd door onder andere Vogelbescherming Nederland en het Prins Bernard Cultuurfonds. Wat wil het Paapje? En wat betekent dit voor de mogelijkheden om deze mooie vogels te beschermen?

Voedselonderzoek

De zes jonge Paapjes uit het eerste nest zijn precies groot genoeg om geringd te kunnen worden. De mogelijkheden om deze vogels te ringen zijn beperkt. Jonger dan één week is niet verantwoord en ouder dan twee weken betekent dat de vogels gevlogen zijn. Deze zes kuikens krijgen alleen de welbekende aluminium 'Arnhemring', maar veel illusies dat hij daar ooit nog iets van terug hoort heeft Van Oosten niet. 'Het liefst zou ik ze ook op afstand herkenbare kleurringen meegeven, maar daarvoor hebben we nog geen toestemming van de terreinbeheerders. Het zou het onderzoek in ieder geval wel een belangrijke stap verder helpen om te kunnen zien welke vogels wat precies doen. Hopelijk kunnen we dat volgend jaar aan het onderzoek toevoegen.'

Bij een tweede nest plaats van Oosten een goed gecamoufleerde wildcamera, al gaat dat niet zonder slag of stoot. 'Doordat de nesten zo diep in een graspol zitten, heb je meestal geen mogelijkheid om de vogels frontaal te fotograferen. Daarvoor zou je de camera in het nest moeten zetten. Het best haalbare is dan ook een foto van de zijkant. Daarmee kan ik in ieder geval de frequentie van het voeren bijhouden, of het een mannetje of een vrouwtje is en met heel veel geluk kan ik ook zien met wat voor prooi de vogels aankomen.' Om de focus van het cameraatje optimaal te benutten, plaatst Van Oosten het kastje tot op de centimeter nauwkeurig naast de ingang van het nest. 'Op dát takje verwacht ik dat de ouders gaan zitten voor ze het nest in duiken. Normaal is dat te dichtbij voor deze camera, maar met dit simpele +3 leesbrilleglas dat ik met een elastiek voor de lens van de camera klem, krijg ik ze toch mooi in beeld, hopelijk met een prooi herkenbaar op de foto.'

O E K L E I

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto's Rob Buiter.

In de prooikeuze zou wel eens een belangrijke sleutel kunnen liggen tot de oplossing van het Raadsel van het Paapje, denkt Van Oosten. 'Het begint al met de aankomst vanuit Afrika. Waar de Roodborsttapuit al in april op zijn broedplek is, komt het Paapje pas in de loop van mei aan. Heeft dit misschien te maken met de specifieke voorkeur voor bepaalde insecten die niet eerder te vinden zijn?'

Broedsucces

Een andere vraag waar Van Oosten zich over buigt, is de beperkte duur van het broedseizoen. 'In tegenstelling tot de Roodborsttapuiten maken Paapjes maar één nest, met een enkele keer een vervolgpoging. Loopt dat mis, dan is de kans voor dat jaar verkleinen en misschien zelfs wel überhaupt de kans voor dat ouderpaar.

De levensverwachting van dit soort zangvogels is immers ook niet veel langer dan één of twee jaar.'

En de kans dat een broedpoging op niets uitloopt is niet denkbeeldig. 'In de duinen en op de Veluwe worden veel nesten van groundbroeders gepredeerd. Ook bij het Paapje zien we nestpredatie. Dat is iets waar we met de wildcamera's ook een vinger achter proberen te kijken. Als het nest door een "ondier" wordt leeggehaald, wélk "ondier" is dat dan?'

Overigens heeft Van Oosten over predatie in zijn onderzoeksgebied nog niet te klagen. 'Ik volg nu veertien verschillende nesten en er is er nog niet één leeggehaald! Landelijk gezien is dat een enorm succes. Behalve de voedselkeuze zou het verschil tussen falen of succes van de Paapjes dus ook wel eens kunnen liggen in de predatie.'

Na één geringd nest en één bijgeplaatste wildcamera, bestaat de rest van de ochtend voor Van Oosten uit het observeren van de foeragerende Paapjes op het uitgestrekte veld. 'Je kunt je enorm in deze vogels vergissen', weet hij inmiddels. 'De ene keer zit je naar een vogel te kijken die dan bij een nest blijkt te horen dat heel veel verderop ligt, en een andere keer zitten er twee nesten op maar honderd meter van elkaar. Het is vervolgens nog een hele toer om uit te zoeken waar zo'n nest zit en welke vogels er precies bij horen.'

Behalve een Paapje dat al foeragerend hink-stap-sprong naar het nest met de zes kuikens terugvliegt, zien we nog diverse Roodborsttapuiten vliegen. 'Het liefst zou ik die ook volgen', mijmert Van Oosten. 'Niet alleen hier, maar ook in andere gebieden. Samen met de collega's van Stichting Bargerveen vang ik ook insecten in de broedgebieden van de Paapjes, maar ook dat zou je liefst in bolwerken van de Roodborsttapuiten herhalen. De gelijkenissen tussen de vogels zijn zo groot, maar tegelijk zijn de verschillen in ecologie nog veel groter. Je kunt daar pas echt een vinger achter krijgen wanneer je beide soorten en beide broedgebieden systematisch naast elkaar legt. En ook dan kun je pas conclusies trekken over eventuele praktische mogelijkheden om de Paapjes te beschermen.'

